

Cilj Dominikanskog Reda.

Sredstva: Nauk. — Molitva. — Redovnička opsluživanja.
(Nastavak). O. M. Padovan O. P.

II.

Ma koliko red davao vrijednost nauku, da postigne svoj cilj, ne smije se misliti, da je to jedino sredstvo da do njega dogje. To je samo na prvom mjestu, ali koje mora da je združeno sa dva druga: molitvom i samostanskim opsluživanjem. Kada nauk ne bi bio združen sa ova dva druga sredstva, već nauk dominikanca ne bi postigao žugjenog cilja. Konstitucije odmah iza riječi, kojima opredjeljuju cilj reda, nadostavljaju: „Izjavljujemo, da sredstva za postignuće ovog cilja (spasa duša), nama opredijeljena od našeg sv. Patrijarhe Dominika i naših prvih Otaca, jesu redovnički život, samostanska opsluživanja i svečano moljenje časoslova“.³¹ A i Bl. Humbert, od kojega ni prije, ni poslije nije nitko bolje obrazložio i preporučio potrebu nauke u redu, toliko preporučuje molitvu i druga redovnička opsluživanja, da isporegjujući krepost i znanost, veli, da je krepost nad znanošću, jer krepost vodi spasu, a ne znanost, prema onoj Sv. Augustina: „Ustaju neuki i grabe nebo, a mi s našim knjigama propadamo u pakao“.³²

Dominikanac samim naukom, bez kreposti, bio bi tijelo bez duše. Njegov nauk ne smije da je drugomu upravljeno, nego spasu duša. Treba dakle da mu najprije plamti duša za spasom svoga iskrnjega, a to će, kada bude najprije ražežen ljubavlju prama Bogu, a onda će stoprv prama iskrnjemu. Onu pak ljubav, jer vrhunaravni dar, može da postigne od samog Boga, a to će samo onim djelima, koja se odnose izravno na Njega. Sama ljubav stvara apostole, bez te bi bio propovjednik sličan bre-

³¹ Const. str. 16.

³² Humbert o. c. T. I. str. 439.—445.

čećem zvonu, koje druge u crkvu zove, a samo ne može da u nju uljeze. Djela, koja su kadra da nam pritegnu i podrže tu ljubav jesu : molitva i pokornička opsluživanja. Znanost, koja je plod dubokog nauka, rasvjetljuje naš um, čuva nas od zabluda, ali sama po sebi ne može, da nam pribavi ovu ljubav. Ljubav sama, pribavljena rečenim sredstvima, treba da oživljuje znanost. Ovu pak ne može da nadomjesti ni molitva ni pokornička opsluživanja, a bez njih, ona bi bila nepotpuna. Uski dakle odnošaj mora da je megju dva rečena sredstva i naukom u dominikanskom životu.³³ Stoga ih je Sv. Dominik združio čvrstim vezom u svojim Konstitucijama. On je to najprije pokazao u svom životu, a za njim se povedoše najslavniji njegovi sinovi. Tako nalazimo u dominikanskom redu, da su najviši učenjaci i propovjednici, i istodobno sveci veleumni. Oni su sva ta tri sredstva po duhu svojih Konstitucija ujediniili i upravili opredijeljenom cilju. Po tim sredstvima oni postadoše velikanima na znanstvenom polju i popeše se do oltara, gdje im se klanjamo i gdje ih zazivamo. „Propovjednik“, lijepo govori O. Jaquin, „nije niti samo učenjak, niti samo pokornik, on je najprije glasnik Božji. Da dobro shvati svoju misiju, da ima širi njezin utisak i da ju s uvjerenjem izvrši, nije ju dosta samo čitati u mrtvim knjigama, treba ju primiti iz samih ustiju Božjih, ako se može reći, u intimnom razgovoru molitve; mora da očuti u svojoj duši onaj dah Božji, koji ju gane, i daje joj zanos apostolski“.³⁴ Molitva je dakle prva, kojom prosimo i pritežemo ljubav, koja čini apostola. Stoga i vidimo, da u redu, od početka pak do danas, molitva ispunja veliki dio dominikanskog života. Dominikanac, kao apostol, mora da je čovjek molitve. Konstitucije propisuju dvovrsnu molitvu: molitvu javnu (časoslov) i molitvu zasebnu ili pro-matranje.

Javna je molitva časoslov, na koji su dužni svi svećenici i klerici solemniter professi, pak i ako nijesu prisutni u koru, a simpliciter professi samo u koru, a moli se na ime cijele Crkve. Početkom se reda pjevao cijeli časoslov po

³³ U knjizi se *Vitae Fratrum*, pripovijeda: „Jedan brat upita bl. Jord ana: „Jeli bolje moliti, ili učiti?“ Bl. mu Jordan duhovito odgovori: „Što e bolje, uvijek jesti, ili uvijek piti? Bez sumnje je najbolje prije jedno, pak drugo. Tako je i u pogledu vašeg pitanja“ — ed. Reichert str. 146.

³⁴ Jaquin o. c. str. 153.

svim većim samostanima, po primjeru nekih benediktinskih opatija, ali tom razlikom, da je časoslov morao biti kratak: „da braća ne bi izgubila pobožnost i da se ne bi priječila u nauku“.³⁵ Bl. Humbert, komentirajući ovu stavku Konstitucija, stavlja sam sebi poteškoću, da to nije dobro rečeno, da se časoslov pokraćuje zbog nauka. On na to odgovara: „Ovdje se ne pretpostavlja nauk molitvi, već dužini molitve. Bolji je kratak časoslov sa naukom, nego dugi na užtrb nauka, zbog mnogo koristi nauka, kako je rečeno“.³⁶ U tu je svrhu Humbert sastavio ili bolje preustrojio časoslov i sve liturgične knjige, ispuštajući u ovim posljednjima sve ono, što je službu Božju produživalo. U časoslovu od Uskrsa do Sv. Trojstva na jutrnjoj (matutinu) su samo tri psalma i tri čitanja. Tim se časoslovom i liturgijom još i danas red služi. On još mnoge razloge navodi ovej kratkoći liturgičnih molitava, jer kada bi bile duge, mnogi bi izostali i tako bi se kor ispraznio, mnogi bi zbog toga oslabili, mnogima bi dosadilo, te se ne bi više molile potrebitim zanosom, kako govori Sv. Jerolim: „Volim sa zanosom pameti ispjevati jedan psalam, nego cijeli psaltir mlitavošću i dosadom“; time bi se napokon iznakazio časoslov. Ali ako ih se i mora kratko pjevati, treba izbjegavati naglost i zbrku, a to pak osobito, kada se moli bez bjevanja, pak su zato i preporučene stavke sred versa. To daje ljepotu i milozvučnost psalmodiji.

Danas se u opće, izuzevši nekoje velike svečanosti, ne pjeva cio časoslov. Nu i ako ga se ne pjeva, ipak se moli jutrnja oko po noći ili iza po noći. Uz časoslov se pjeva koralna misa, na koju su dužni svi, koji su dužni i na kor. Redovito se pjeva *Completorium*, koji se zaključuje pjevanim *Salve Regina* u ophodu do oltara Bl. Djevice Marije. Na ovaj su dio časoslova dužni prisustvovati svi, pak i oni, koji su drukčije oprošteni od kora, kako lektori i oni, koji su zabavljeni propovijedanjem. Još se je dužno svake sedmice na misu i časoslov za mrtve, na što su dužni svi prisustvovati. To je izraz ljubavi i harnosti. Ljubavi, da se sjećamo naših pokojnih članova reda, s kojima nas je ljubav veživala na ovome svijetu, pak nas i preko groba vežuje. Harnosti, naprama svim našim dobroćincima i rodbini.

³⁵ Const. str. 34.

³⁶ Humbert o. c. V. II. str. 97.

Moderna vremena, na žalost, zanemariše gotovo sasvim zajedničke (koralne) liturgične molitve. Ove su nekoć bile temeljem ne samo redovničkog, ali i kršćanskog života, u kojima je duh crpio jakost za svoj rad. Dok je to bilo, u opće je kršćanski duh bio jači, nije bilo onog vjerskog sentimentalizma, koji je danas veoma zavladao, jer nijesu to one sentimentalne molitvice, koje se danas vjernicima pružaju. Časoslov, a još zajednički moljen, jest najuzvišenija molitva, što ju se može zamisliti. Crkva ga je sama sastavila, uzimajući pojedine dijelove iz Sv. Pisma i Sv. Otaca. Temelj su ipak Psalmi, te najkrasnije, najuzvišenije pjesme, što ih se može zamisliti. U tim se pjesmama izražuju sva čuvstva ljudske duše.

Dominikanac dakle koralnom liturgičnom molitvom djelom pokazuje uzvišenost uloge, koju igra u vrhunaravnoj ekonomiji. Kao apostol, on je postavljen posrednik među Bogom i čovjekom; ovomu naviješta Božanske istine, a Bogu na ime cijelog čovječanstva izkazuje čast, koju mu čovječanstvo duguje kao vrhovnom biću. Uz uzvišenost riječi pridružuje on svoje poklone i svoj glas, koji se podiže do prijestolja Svevišnjega, kao što se diže dim tamnjana do svodova nebeskih hramova.

Uz ovu javnu molitvu ima i druga, zvana zasebna ili tajna, kako su je nazivali prvi dominikanci, naime promatranje. Istina, u starim Konstitucijama do god. 1505. po prilici, ne nalazimo nikakove odredbe u pogledu ovih molitava, ali su ipak odmah u početku reda bile u običaju kod dominikanaca. Ob ovome nam svjedoče *Život Braće* (*Vitae Fratrum*), i Bl. Humbert, koji na dugo i široko govori o njima, o njihovoj uzvišenosti, potrebi, o njihovim predmetima i vremenu, u kojemu ih je najzgodnije obavljati i t. d. i t. d. i to na dva mjesta, u tumaču *Regule* i *Konstitucija*. „Ove su molitve“, veli on, „očiti znak svetosti, i nije nijedan, koji ih je obavljao, poginuo, već je naprotiv mnogo u redu napredovao. Izgled nam je ostavio Spasitelj . . . a za Njim i Apostoli. Svi nam sveci o tome ostaviše izgled Naš blaženi Otac Dominik ostavi nam o tome osobiti izgled, jer je on po cijele noći prolazio u tim molitvama, pošto nije imao postelje. Ostaviše nam primjer prva braća, kako nam pripovijedaju oni, koji su vidjeli početke reda“.³⁷ Ova tajna molitva, ili promatranje, bi kašnje

³⁷ Bl. Humbert o. c. T. I. 172. — T. II. str. 91.

naregjena od generalnih Kapitula, da se zajednički obavlja u koru, i da od nje nije nitko oprošten. Ova molitva traje 1 sat, a samo u samostanima Studija pô ($\frac{1}{2}$) sata.

Molitva je, kako se vidi, sat, po kojemu se vlada život dominikanca. Sva su njegova djela posvećena periodičnom izmjenom satova časoslova. U molitvi on crpi milost i snagu, koja mu je toliko potrebna za nauk, te za apostolski rad u poučavanju i propovijedanju.

*

Ako molitvom prosimo od Boga milost, da nam u srcu rasplamti ljubav, to pokorničkim opsluživanjima udaljujemo zapreke, na koje nailazimo u polučivanju te ljubavi.

Na polju pak intelektualnog rada, najviša je zapreka mekoputan život i dobro ugojeno tijelo, a to je zapreka još i viša na polju apostolskog rada, kojemu je posvećen dominikanac. To je dobro znao sv. Dominik, pak je zato i uzeo u svoj red pokornička redovnička opsluživanja, koja bi rekao da su neudruživa sa aktivnim životom njegovog reda, a koja je on, kako ćemo vidjeti, svojim pronicavim duhom jednog organizatora znao u potpuni sklad dovesti. Ta se opsluživanja svode na tri glavna, a to: noćno ustajanje na jutrnju, post i nemrsenje.

Noćno ustajanje na jutrnju oko pô noći, kojim se prekida noćni počinak, bez sumnje je djelo pokorničko, da i sv. Pavao u drugom listu Korinćanima među trude napominje i noćno bdijenje, kada govori: „*In vigiliis multis*“.³⁸ To je dakle direkte upravljeno proti mekoputnosti.

Bl. Humbert navodi razne razloge, zbog kojih se je prikladno dizati noću na molitvu, koje slijedećim riječima kompendira: „*Surgendum est igitur libenter ad matutinas, ne tempus aptissimum orationi amittamus, ut debitum benedictionis Deo plene reddamus, ut impugnatae Ecclesiae succurramus, ut tentationes carnis evadamus, ut meritum satisfactionis nobis aquiramus, ut consolatio sanctarum participes efficiamur, ut corporali in Dei seroitio s anitati provideamus.*“³⁹

Nastaje pitanje: na koji se je sat molila jutrnja, i u kojoj se mjeri to opsluživalo u početku reda, a kako je u tome danas.

³⁸ Ad Cor. II. c. 11.

³⁹ Humbert o. c. T. I. str. 160.

Što se tiče sata, kada se je moralo na jutrnju ustajati, o tome stare Konstitucije muče, u njima se samo veli: „*Audito primo signo surgant Fratres*“ i „*Totum Officium, tam diurnum quam nocturnum*“.⁴⁰ Prama tome se vidi, da se je u pogledu toga opsluživao običaj tadašnjih kolegijatnih crkava. Ako Bl. Humberta konsultiramo, vidjet ćemo, da u tome nije bilo jedinstva, ne samo u cijelom redu, ali ni u pojedinim samostanima, jer preporučuje zvonaru, ili onome, koji je zato odregjen, da budi na sat od starešine opredijeljen.⁴¹

Izraz „*circa mediam noctem*“, ne smije se u tako strogom smislu uzeti, da bi to bilo uprav pô noći. Prama sredovječnom računanju po vigilijsama, koje su trajale tri sata, netko je mogao ustati uprav na pô noći, ili na jedan, ili na dva sata, pak i do tri, kako bismo mi danas rekli, on je ustajao u vremenu od pô noći. Četiri su noćne vilgije bile, kako ih dijeli Arnobij Junior: „*Prima custodia a vespere incipit; secunda ad medium noctis attingit; tertia pullorum cantus transit; quarta vigilia matutina, quae in ortum luminis adimpletur*“.⁴² Pošto je svaka vigilijsa, kako smo rekli, trajala tri sata, prama ovoj razdiobi uvijek je dan računao dvanaest, a noć takogjer dvanaest sati, samo tom razlikom, da bi se prama godišnjoj dobi dužina satova mijenjala prama dužini dana i noći, jer bi za sv. Ivana Krstitelja isto dan računao dvanaest sati od istoka sunca do zapađa, kako bi računao i za Božić. Tako je bilo i s noći.⁴³ Vrijeme je dakle bilo, u kojemu se imalo izmoliti jutrnja, u trećoj noćnoj vigiliji, a stalni sat, što preporučuje Bl. Humbert, odregjivao je starešina. Svakako je noćni počinak bio prekinut.

Ni danas Konstitucije ne propisuju „*tantum hoc pietatis et mortificationis exemplum*“,⁴⁴ — kako nazivaju noćno ustajanje na molitvu, — uprav na pô noći, već puštaju, prama običaju, do trećeg sata iza pô noći, a u malenim samostanima onih provincija, u kojima „*hominum desidia, temporis injuria, aut ex aliqua causa, ex tam sancta consuetudine declinatum est,*“ da se jutrnja izmoli ili jutrom rano, ili večerom.

Rubrika pak XXXVI. Časoslova izuzimlje nekoje dane i

⁴⁰ Const. str. 34.—35.

⁴¹ Humbert o. c. T. II, str. 248.: „*Et de consilio Prioris et Fratrum horam surgendi ad matutinas . . . observet*“.

⁴² Mortier o. c. T. I. str. 582.

⁴³ Ibid. str. 581.

⁴⁴ Const. str. 40.

to samo ako je običaj, od noćnog ustajanja, kako tri zadnja dana velike sedmice, te od Trojice do prvih Septembra.⁴⁵

Ovaj je zakon u početku reda obvezivao svu braću, koja su bila dužna na kor, „*nisi cum aliquibus Praelatus aliter dispensare voluerit*“,⁴⁶ i to ne samo po velikim samostanima, ali i gdje bi ih se malo našlo, a kako se razbira iz spisâ Bl. Humberta, i one, koji bi se našli u društvu van samostana, ili kada bi se našli u samostanima drugih redova.⁴⁷

Danas su pak u toj točki Konstitucije malo popustile i to zbog raznih razloga. U onim provincijama, gdje se to podržalo, da se po svim samostanima, pak i malenim, jutrnja moli oko pô noći, to se mora pridržati, a u onima, u kojima se u tome popustilo, taj se običaj podrži u jednom ili dva poviša samostana, a u manjim je dosta, kako već vidismo, da se izmoli večerom ili jutrom rano. Zakon opstoji, pak Konstitucije i kapituli veoma preporučuju, da bi se po svim samostanima uveo taj stari i sveti običaj, da tako i danas braća: „*tantum hoc pietatis et mortificationis exemplum saeculo tepescenti dare possent in omnibus nostris conventibus, et sic preciosissimas gratias mereri pro seipsis et pro regionibus quas habitant*.“⁴⁸ Od ovoga su oprošteni svi oni, koji su po zakonu oprošteni od kora, i oni, koje starenšina zbog jednog, ili drugog razloga oprosti.⁴⁹

Kako je sv. Patrijarha uzeo zajedničku koralnu molitvu i noćno ustajanje na jutrnju od starih monastičkih redova, tako je isto uzeo post i nemrsenje. Ali glavni razlog, zašto je post i nemrsenje uzeo, kada je osnovao svoj red, bio je, da ga suprotstavi Albigezima i Valdezima, koji su činili oštre pokore i katoličkoj Crkvi pribacivali raspuštenost, pak je stoga Dominik hotio, da se proti njima posluži istim njihovim oružjem.

Post u dominikanskom redu traje od Sv. Križa (14. Septembra) do Uskrsa, te u oči nekih svetkovina (16 na broju) i svakog petka. U pogledu posta Konstitucije daju veliku vlast

⁴⁵ Brev. Ord. Praed. Romae 1909. „*Matutinae in sero post Completerium dicantur in triduo ante Pascha. A festo autem sanctissimae Trinitatis, in festis Duplicibus, et supra, et Dominicis diebus, similiter dicantur, usque ad diem ultimam Augusti*“.

⁴⁶ Const. str. 34.

⁴⁷ Humbert o. c. T. II. str. 150. „*Sunt alii qui etsi in conventibus surgant nocte, tamen non sic extra*“.

⁴⁸ Const. str. 40.

⁴⁹ Ibid. str. 46.

samostanskim starešinama, da mogu od njega oprostiti pojedince, ne pak cijelu obitelj, a redovito učeću mladež i lektore.⁵⁰

Bl. Humbert komentirajući riječi regule sv. Augustina: „*Carnem vestram domate jejuniis et abstinentiis escae et potus, quantum valetudo permittit*“, iza kako je naveo razne razloge, zbog kojih jedan Propovjednik mora da mnogo trapi svoje tijelo postom, i zla, koja bi proizišla iz njegove proždrljivosti i dobro ugojenog tijela, i poslije nego li je toliko preporučio strogost u postu,⁵¹ odmah iza toga preporučuje veliku razboritost u pogledu posta. Evo njegovih riječi: „Trebapak pri pameti imati, da, premda se opet mora strogo opsluživati, ipak u tome treba uvijek biti veoma oprezan, da se ne bi učinilo štogod pretjeranoga, a to osobito radi braće, reda, siromaštva i službe.

Kada tko nerazborito trapi tijelo, razboli se i tako je na teret drugima. Razborit se čovjek toga mora čuvati, po onoj Sv. Pavla II. Korinć. 11.: „Bez tereta sam vam bio i bit ću“.

Tako isto, kada se zbog toga razboli, mora se mnogo za njega trošiti, na što se mora mnogo paziti zbog siromaštva. . .

Putnik, koji ima daleko putovati, mora veoma čuvati svog konja; a mnogo više propovjednici i oni, koji su posvećeni aktivnom životu, moraju čuvati svoje tijelo. Konj se može nadomjestiti drugim konjem, ili se može ići na noge, ali ako tijelo klone zbog nerazboritosti, mora se onda oko njega nastojati. . . Zbog toga govori Grgur: Trapljenjem se moraju ubiti mane, a ne tijelo. . . Stoga sveti i kreposni muževi običavaju one pokore činiti, koje malo škode tijelu, a mnogo doprinašaju kreposti, kako lišiti se voća i t. d. . .“⁵²

Što se tiče vrsti hrane, u Konstitucijama stoji: „Sva jela u našim samostanima moraju biti bez mesa, osim u bolnicama. Braćavansamostana, da ne budu na teret gostoprimecu, mogu jesti jela kuhana na mesu“.⁵³

⁵⁰ Ibid. str. 83. „Est autem causa rationabilis dispensandi, non tantum quando subditi infirmi sunt aut debiles, sed etiam quando aliter studium, aut praedicatio, aut fructus animarum, videtur impediri“.

„Erga Juvenes non Sacerdotes, Studentes et Lectores actu legentes, specialis adhibeatur indulgentia; et Prior cum eis dispensare possit ordinate. . .“

⁵¹ Humbert o. c. T. I. str. 189—195.

⁵² Ibid. str. 196.—197.

⁵³ Const. str. 85.

I u ovom zakonu Konstitucije daju mnogo vlasti starešima, ali je ipak stroži od onoga glede posta, jer u zajedničkom blagovalištu ne može da dopusti da se jede meso, nego sami General reda. Van zajedničkog blagovališta samostanski starešina može oprostiti pojedince zbog razboritog razloga, a u onim mjestima, gdje se drugo ne može da dobavi, može i cijelu obitelj.⁵⁴ Osobiti mu se pak obzir preporučuje prama starcima i lektorima.⁵⁵

Uz ova tjelesna trpljenja ima još u redu i duhovnih, među koja osobito spada javno priznanje općih i javnih prekršaja Konstitucija, koje ne obvezuju na grijeh, nego na kaznu, u tako zvanom „Capitulum culparum“, u kojemu se pojedinac tuži i prima naloženu kaznu: strogi muk, koji se mora opsluživati, osobito u nekoja vremena i na nekim mjestima.

Iza svega ovoga, moguće, da će tko primijetiti, da su sve te trapnje, sve te pokore, osobito tjelesne, samo na papiru i u teoriji, ali da se u praksi ne izvode, pošto starešine imaju toliku vlast, da od njih oprost, pak stoga jedan s jednoga, a drugi s drugog razloga, bivaju svi oprošteni. Tomu nije tako, ako se promisli, da je dominikanski život, život zajednice, a ne život Tebaičkih eremita. Zakoni računaju na zajednicu, a ne na pojedince, a starešine opet imaju vlast dispense u toliko, u koliko postoji razboriti razlog. Predstavimo si jedan veliki dominikanski samostan, u kojemu su razborito sve redovničke strogosti porazdijeljene među redovnicima, a od kojih su pojedinci zbog službe ili inih raznih razloga oprošteni. Slijedi li iz toga, da ipak sve redovničke strogosti nijesu u cjelovitosti u samostanu opsluživane? Podnipošto, jer dok je jedan oprošten

⁵⁴ Ibid. str. 90. „Cum Fratribus suis, etiam extra casum infirmitatis, ex causa rationabili, quantum ad esum carniū, dispensare.“

„Indulgemus, in locis in quibus est notabilis penuria piscium vel lactiniorum, ut Fratres, extra refectorium, prout expediens fuerit, sic carnis recreentur, ut possint labores Ordinis sustinere.“

⁵⁵ Mimogred ovdje na nešto upozorujem, što se odnosi na uzgoj. U Konstitucijama se raznih redova sadrži toliko divnih pedagoških nazora, da zaslužuju osobitu pažnju. Naše Konstitucije, govoreći o postu, među one, koje mora starešina redovito od njega oprastati, jest učeća mladost na prvom mjestu, te za nju gotovo i nema posta, dočim kada govore o mesu, to napominju, prama kojima se mora imati osobito obzir u oprastanju, mladost niti jednom riječi ne napominju. To je ono, što danas mnogi liječnici i higijenisti preporučuju, da se što manje mesa daje mladosti, jer da kod nje je prekomjerno uživanje mesa, ubojstvo i duše i tijela.

od jedne ili druge stvari zbog službe ili drugog razloga, drugo će opsluživati, od česa će drugi biti oprošten, koji će opet opsluživati, od česa je onaj prvi oprošten, i tako će se u cjelovitosti realizirati u samostanu ideal redovničkog života. Stoga, kada promatramo s ovog gledišta princip dispense, koju je isti Sv. Dominik uzeo u Konstitucije svog reda,⁵⁶ uočiti ćemo u njoj divni smisao socijalne organizacije. Dispensa u dominikanskom redu nije prosta iznimka, nego zakon, po kojemu se ne zaprečuje nego unapregjuje samostansko opsluživanje i pokornička strogost.

Usljed dispense nije se u redu nikada zbog pokorničkih opsluživanja sprečavao rad na polju intelektualnom ili misija, za što je red posvećen, kako nam jasno dokazuju muževi i njihova djela, koji se na tom polju množe od početka reda pak do danas.

⁵⁶ Mortier o. c. T. I. str. 64.—68.

